ANDOCIDIS ORATIO

DE

REDITU.

Nondum poenitet sententiae, quam in studiorum specimine pronunciavi. Andocidis Orationem de Mysteriis spuriam esse. Multa tamen huic libello insunt, quae nunc uberius et pressius disputarem, tum quia sero animadverti me non satis curasse ut pure et perspicue loquerer, tum quia dies nonnulla docuit quae inter scribendum nesciebam. Cepi igitur consilium haec omnia postea retractare, quod quominus nunc faciam prohibet, quod non ignoro quam lubricae et ancipites quaestiones sint, quae versantur in distinguendis suppositiciis a genuinis. Cum enim in ceteris scribendi generibus arduum hoc est, tum in orationibus maximas habet cautiones. Nam ut ingens sit poetam aut scriptorem rerum gestarum imitando exprimere, sic hoc videtur in eo genere adeo leve et usu tritum, ut nullum fere noverim antiquum oratorem, quin servilem quendam imitatorem nactus sit. Nec mirum. Etenim in rhetorum scholis auditores exercendi causa declamationes conscribebant, magistri ipsi praeibant et interdum ingenii foetus publice recitabant. Hae declamationes primum in fictis causis plerumque versabantur, mox res his cancellis non potuit contineri et rhetorum natio placere sibi coepit in veris causis ornandis. Istiusmodi opuscula, quorum falsam imaginem unusquisque intelligit quantum distare debuerit a vera vita, sive casu sive de industria nonnumquam servata sunt. Aemulantibus Ptolemaeo et Attalo, uter bibliothecam pluribus illustrium virorum scriptis ditaret, pervenerunt in stupendos istos libro-

rum acervos; nec praefecti fraudem suspicati esse videntur, antequam moles digeri coepit. Habebat sane illud negotium, quod acueret et aleret ingenium grammaticorum; qui quam religiose et severe hanc provinciam administrarint, ad hunc usque diem cognovimus ex exemplo Dionysii Halicarnassei. Sed pluribus haec persequi nihil opus est, quia iam apparet id, quod in praesentem causam sufficit, non temere quaeri num forte Oratio quae creditur dicta esse coram populo in foro, ex umbra scholae in lucem et auctoritatem provolaverit.

Haec si in universum non improbabuntur, nec puto infringi posse, age videamus de altera Andocidis Oratione, quae inscribitur de Reditu. In qua quaestione tractanda molestum est, quod fere nihil de Andocide exploratum est et constat. Omissis enim scriptoribus, qui obiter tantum et aliud agentes eius mentionem fecerunt, primarius fons, a quo omnes certa notitia petenda foret, esset Thucydides, nisi is in narratione de Hermocopidis, quorum flagitium cum omnibus de Andocide quaestionibus coniunctum est, totam rem brevius quam caetera solet transegisset. Quocirca magnopere dolendum est, quod periit Cratippi liber, in quo cum alia memoriae prodita erant, quae Thucydides, sive imprudens sive certa de causa omiserat, tum de hoc crimine fusius actum fuisse videtur. De fide eorum, quae Plutarchus in Alcibiadis vita de Andocide tradidit, quid dicam nescio, sed nemo non intelligit nec dissensum eius efficere posse ut Orationes Andocidi abiudicemus, nec consensum facere ut germanae videantur. Quae in vitis X Oratorum narrantur, ea quoque sublestae fidei sunt, quia, etiamsi Plutarchus ipse hanc farraginem collegerit, quod secus videtur, tamen obscura et impedita illa narratio iisdem dubiis premitur, quibus ipsae Orationes, a quibus auctor pleraque mutuatus est. Lysiae Oratio contra Andocidem et ab antiquis et a recentioribus plerisque spuria habetur. E quattuor Andocidis Orationibus, duae postremae itidem vulgo huic abiudicantur; de prima ipse dubito num germana sit; est igitur difficillimum iudicare de secunda, quia vix quidquam restat, quod stabile sit. Accedit quod non sufficit probare Andocidem vera et falsa ubique permiscere, et parum eleganter et diserte dicere; nam hoc unusquisque ultro videbit, qui Andocidem

attinget et omnes viderunt. Quae cum ita sint, argumenta fere desunt, quibus fraus demonstretur.

Haec omnia ut melius intelligantur, operae pretium me facturum existimo, si paucis enarravero Andocidis vitam, qualis ab aliis ex quinque Orationibus, quas dixi, concinnata est. Qua in re valde mirum est viros doctos, cum in universum Andocidi fere omnem fidem denegarent, tamen de singulis satis fuisse securos.

Meierus igitur probavit Andocidem natum esse anno ante Christum natum 442 et ipse alia ratione idem ostendere conatus sum. Ad praeturam quod attinet, quam gessisse dicitur in bello Corcyraeo, primus Taylorus antiquitatis testimonium sprevit et contendit avum Oratoris a Thucydide significari. Et sane in aprico est Andocidem ipsum intelligi non posse, quippe tunc vix decem annos natum. Sed inscriptio quaedam, quam mihi indicavit Bakius v. cl., me docuit hanc praeturam commenticiam esse. Missa autem quarta Oratione, quae est contra Alcibiadem, de qua infra pauca notabo, primam eius mentionem reperio anno 415, cum viginti septem annos natus implicitus est crimini Hermocopidarum. Sacrilegis indicatis, cum contemni se videret, mox in alias regiones profectus est et cum alios principes sibi conciliavit, tum Citii regem. Cui quum odiosus factus esset, de quibus iris est quaedam ridicula recentiorum narratio, postquam per tres fere annos peregrinatus esset, Athenas rediit, quae tunc Quadringentorum imperio regebantur, quibus quin acceptus foret non dubitabat, cum semper optimatibus favisset. Forte fortuna autem hos quoque inimicos invenit et iterum Athenis pulsus Cyprum rediit, sed non ad Citii regem, quem timebat, sed ad Evagoram. Quum tamen hunc nescio quo modo a se abalienasset, in vincula coniectus est, e quibus postquam effugit, peregre rediit, eversa Quadringentorum dominatione. Neque tamen populo quam optimatibus acceptior fuit, nam accusatus ab inimicis frustra dixit Orationem, quae inscribitur de Reditu. Tertium exsul, bonis publicatis, in Elidem se contulit sed mox Cyprum profectus est, ibique cum alterutro rege fortasse in gratiam rediit, si quidem postea agros in ea insula habuit; non ante Athenas rediit, quam, pulsis trigintaviris,

lata est lex quae dicitur oblivionis. Bis iam accusatus ea actione, quam Athenienses ἔνδειξιν dicebant, triennio post de omni vita ante acta interrogatus dixit Orationem de Mysteriis et absolutus est. Tandem anno 393 legatus est de pace ad Lacedaemonios; Athenas redux habuit Orationem, quae inscribitur de Pace, sed male gestae legationis, παραπρέσβειαν vocant, accusatus condemnatus est et exsul diem obiit.

Haec omnia, etsi unum quodque per se nihil habeat quod incredibile sit, tamen adeo absona sunt et absurda, ut nesciam quid dicam de viris doctis, qui talia concoxerunt. Mihi quidem persuasum est rhetores, qui istas declamationes invita Minerva consarcinarunt, de Andocide nihil aliud compertum habuisse praeterquam quod indicarat Hermocopidas, aliquando frustra in patriam redire conatus erat, et offenderat nescio quem Cypri tyrannum, quem amicum habuerat. Haec ornarunt ita ut qui quattuor Orationes componere velit, ingeniosus sibi videatur, si statuat Andocidem quater actum fuisse in exsilium et ter Athenas rediisse, eum aliquoties de eadem re in tribunali interrogatum esse, eum ter fuisse in insula Cypro et Cypri regem bis amicum habuisse et totidem hunc mutasse animum. Sed improbando nihil agimus; requiruntur argumenta.

Itaque qui quaestiones de Andocide absolvere velit, quod quidem a praesenti proposito alienum est, is primum pedetentim progredi debet, nam disputationis initio nihil habebit, cui firmiter possit insistere. Quapropter auctor ei sum, ut primo loco probare instituat Orationem contra Alcibiadem spuriam esse. Et de hac quidem omnia paucis possunt transigi post curas Meieri, cuius commentationes non ad manus esse doleo. Addam quod nescio an ab aliis animadversum sit. In Scholiis ad *Arist. Vesp.* 1001 illud reperio Andocidis fragmentum: περὶ Ὑπερβόλου λέγειν αἰσχύνομαι· οὗ ὁ μὲν πατὴρ ἐστιγμένος ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ ἀργυροκοπείῳ δουλεύει τῷ δημοσίῳ, ὡς δὲ ξένος ὢν καὶ βάρβαρος λυχνοποιεῖ. Locus videtur desumtus ex Oratione quae habita est aut habita esse fingitur, quum Alcibiade, Nicia, Phaeace decertantibus quis tesserarum iudicio patria pelleretur pulsus est Hyperbolus. Andocides, quo tempore isti viri de ostracismo certabant, vigesimum septimum annum age-

bat, nec credibile est eum huic causae implicitum fuisse, sicuti flagitat Oratio quae eius nomine circumfertur. Itaque suspicor, nam quis talia affirmet, locum istum petitum esse ex alia declamatione de eadem re, quam forte condiscipulus eius qui conscripsit alteram Orationem magistro auctore confecerat. Utraque superstite, fraus manifesta foret. Simile quiddam locum habet in Lysia, cuius nomine aliquot Orationes contra Andocidem circumferebantur, Harpocratione auctore. Nec diversum est quod usu venit in prima Andocidis Oratione; nam quam Harpocration laudat et Pseudo-Plutarchus legit Orationem *περὶ ἐνδείξεως*, ea sine dubio fuit Declamatic argumento non multum diverso ab Oratione de Mysteriis.

Neque difficilior erit opera in Lysiae Oratione contra Andocidem. Plerique viri docti, qui de Andocide egerunt, viderunt eam spuriam esse, nec puto inventa esse, quibus eorum dubia tollantur.

Aliquanto intricatior est quaestio de Oratione de Pace. Tum antiqui Grammatici, tum e recentioribus plerique Orationem obelo notarunt. Sed nuper Krugerus et e nostratibus Oordtius in docto libro de Rebus Graecorum eam Andocidi vindicare susceperunt. Nihil quidem hoc facit ad quaestionem, ad quam propero, sed nihilo minus concedendum est, Krugerum hoc obtinuisse, Orationem ab Aeschine sine fraudis suspicione lectam esse. Sed parum huic rei tribuo, nam notum est quam turpiter ille historiam ignoraverit, ita ut nihil mirandum sit eum ineptum locum ex initio Orationis transtulisse in finem Orationis de Falsa Legatione. Praeterea observandum est rhetorem, qui auditoribus hoc argumentum dedit elaborandum, probabiles fortasse scholas habuisse de eloquentia, sed eundem historiam prorsus neglexisse. Addam exemplum erroris, quem Andocides historiae quamvis imperitus tamen committere non potuit, neque de industria commisisse credi potest, quia vix quidquam facit ad causam quam orat. Orator igitur § 30 de Syracusanis haec habet: *Συρακόσιοι δ' ὅτε ἦλθον ἡμῶν δεόμενοι, Φιλότητα μὲν ἀντὶ διαΦορᾶς ἐθέλοντες εἰρήνην δ' ἀντὶ πολέμου ποιεῖσθαι, τήν τε συμμαχίαν ἀποδεικνύντες ὅσῳ κρείττων ἡ σΦετέρα εἴη τῶν Ἐγεςαίων καὶ τῶν Καταναίων, εἰ βουλοίμεθα πρὸς αὐτοὺς ποιεῖσθαι, ἡμεῖς τοίνυν εἱλόμεθα καὶ τότε πόλεμον μὲν*

ἀντ' εἰρήνης, Ἐγεςαίους δὲ ἀντὶ Συρακοσίων. In ceteris erroribus excusatio colorem habet et speciem; non enim Orator ipse interfuerat; sed hoc quidem falsum esse ignorasse nequit. Nihil addo nunc de scribendi genere in his Orationibus, quod mihi saltem uti et aliis scholam redolere videtur. Conferat mihi quis verbi causa ineptum exordium Orationis contra Alcibiadem aut stupidam interpretationem discriminis inter εἰρήνην et σπονδὰς in Oratione de Pace.

Sed quia hoc tantum probare institui, spuriam esse Orationem de Reditu, has tres Orationes, de quibus amplius pronunciari debet, missas facio. Quod quominus faciam, nihil impedit; nam si spuriae sunt, nullius sunt momenti ad demonstrandum duas reliquas esse genuinas, et si genuinae sunt, dubitari nequit quin hae sint spuriae. Satis difficilis est igitur quaestio de prioribus duabus, nempe illis de Mysteriis et de Reditu, de quibus hoc optimum factu videtur, primum demonstrare alterutram esse spuriam.

Satis mirum est utramque Orationem etsi stilo non diverso concinnatam tamen toto coelo differre. Oratio enim de Mysteriis de omni vita ante acta Andocidis accurate exponit; in Oratione de Reditu nihil invenitur praeter quosdam flosculos orationis, qui licet in schola impense probati fuerint, tamen verae causae haud nimis accommodati sunt. Sed ultro fateor omne illud fallax esse et incertum, cum videam vel Valckenaerium deprehendisse quidem in his Orationibus nonnulla, quae sunt Sophistis quam foro digniora, sed tamen in universum probasse scriptoris elegantiam et dicendi peritiam. Verum gravius est in utraque Oratione diversa tradi. Sunt quaedam quae inde explicari possunt, quod Oratio de Mysteriis dicta est undecim annis post illam de Reditu, sed nequaquam omnia hac excusatione continentur. Quod verbi causa in Oratione de Reditu dicitur de Menippi psephismate nescio cuius, quo immunitas, Graeci dicunt ἄδειαν, data fuerat Andocidi, non intelligo quomodo Orator hoc praeterire potuerit in Oratione de Mysteriis; fuisset hoc sane ei actioni accommodatissimum; nam quod de tota causa, quam undecim annis ante oraverat, altum est in posteriore Oratione silentium, id minus miror. Contra mihi inexplicabile est, quomodo in Oratione de Reditu

nihil reperiatur de Isotimidis psephismate, de quo multus est Orator in Oratione de Mysteriis. Diversum quoque scriptorem prodere videntur, quae de maioribus tradit. Non utor illo argumento, in neutra Oratione memorari legationem avi Oratoris, si quidem Oratio de Pace, e qua hanc novimus, spuria est; sed iustam suspicionem movet Oratorem, cum de maioribus omnia studiose conquirit, omittere dicere de praetura avi cognominis in bello Samio, de qua dubitare non sinit Androtionis apud Aristidem auctoritas. Contra cum utraque Oratio procul dubio antiqua sit, consentaneum est nihil legi de eius praetura in bello Corcyraeo, quam debemus, uti dixi, corrupto Thucydidis loco. Verum gravius est quod legitur de Leogora, Oratoris avo. Exscribam utrumque locum etsi paullo longiorem. In Oratione de Mysteriis sic legimus § 106: *Οἱ πατέρες οἱ ὑμέτεροι γενομένων τῇ πόλει κακῶν μεγάλων, ὅτε οἱ τύραννοι μὲν εἶχον τὴν πόλιν, ὁ δὲ δῆμος ἔφυγε* (leg. *ἔφευγε*), *νικήσαντες μαχόμενοι τοὺς τυράννους ἐπὶ Παλληνίῳ, ϛρατηγοῦντος Λεωγόρου τοῦ προπάππου τοῦ ἐμοῦ καὶ Χαρίου, οὗ ἐκεῖνος τὴν θυγατέρα εἶχεν, ἐξ ἧς ὁ ἡμέτερος ἦν πάππος, κατελθόντες εἰς τὴν πατρίδα τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τῶν δὲ φυγὴν κατέγνωσαν, τοὺς δὲ μένειν ἐν τῇ πόλει ἐάσαντες ἠτίμωσαν.* Cum his conferenda est Oratio de Reditu §. 26: *Τάδε γὰρ οὐ ψευσαμένῳ μοι λαθεῖν οἷόν τ' ἐϛὶ τούς γε πρεσβυτέρους ὑμῶν, ὅτι ὁ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς πρόπαππος Λεωγόρας ϛασιάσας πρὸς τοὺς τυράννους ὑπὲρ τοῦ δήμου, ἐξὸν αὐτῷ διαλλαχθέντι τῆς ἔχθρας καὶ γενομένῳ κηδεϛῇ ἄρξαι μετ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως, εἵλετο μᾶλλον ἐκπεσεῖν μετὰ τοῦ δήμου καὶ φεύγων κακοπαθεῖν μᾶλλον ἢ προδότης αὐτῶν καταϛῆναι.* Concedendum est de his probabiliter disputasse Vaterum, Meieri doctum auditorem, quem magnopere doleo nondum persecutum esse ea, quae inchoavit. Mihi saltem praeter primam opusculi partem nihil innotuit. Sed, etsi non intercedo quominus probabiliter disputasse videatur, tamen mihi non persuadebit. Etenim laudatis verbis tria insunt, quae non concoquo; largior enim Andocidem in altera Oratione tantummodo dicere potuisse de calamitatibus, quas perpessus est Leogoras, in altera de praetura et de victoria ad Pallenium. Verum primum miror, in Oratione de Reditu Leogoram Oratoris *abavum* vocari, *proavum* autem in Oratione de Mysteriis, licet hoc sane falsae le-

ctioni possit tribui. Deinde absurdum est anno a. Chr. n. 410 nam Oratio ante hoc tempus non potest habita esse, fingere sibi auditores, quorum qui quidem aetate provectiores essent recordarentur Pisistratidarum tyrannidem. Tertium denique, quod gravissimum est, nescio quomodo annotare supersedi in specimine meo. Nempe ad Pallenium non victi fuere Pisistratidae, sed vicit Pisistratus, si quidem maior est Herodoti quam Andocidis auctoritas. Valero quidem videtur nihil facilius explicari posse: Alcmaeonidas enim a Pisistrato ad Pallenium fuisse victos, sed aliquot annis post eosdem ad eundem locum de Pisistrati filiis reportasse victoriam. Talia autem si probabuntur, actum erit de omni sana interpretatione.

Tandem quaedam dicenda sunt de iis, quae narrantur de patre Leogora. In Oratione de Reditu videmus Oratorem immane quoddam flagitium commisisse. Patet hoc cum ex universo totius Orationis habitu, tum ex locis quibusdam, qui sunt de vita ante acta, quorum exscribam eos qui maxime faciunt ad meum propositum. Legimus § 5: *πάντες ἄνθρωποι γίγνονται ἐπὶ τῷ εὖ καὶ κακῶς πράττειν, μεγάλη δὲ δήπου καὶ τὸ* ΕΞΑΜΑΡΤΕΙΝ *δυσπραξία ἐςί.* Qui reus Orationis introitu tali excusatione utitur, se peccasse quidem sed neminem peccandi expertem esse, nae ille non vulgari aut levi crimine tenetur. Pariter § 10: *Καίτοι ἐγὼ τότ' αὐτὸς γνοὺς τὰς ἐμαυτοῦ συμφορὰς, ᾧ τινὶ κακῶν τε καί* ΑΙΣΧΡΩΝ *οὐκ οἶδ' εἴ τι ἀπεγένετο, τὰ μὲν παρανοίᾳ τῇ ἐμαυτοῦ, τὰ δ' ἀνάγκῃ τῶν παρόντων πραγμάτων, ἔγνων ἥδιςον εἶναι πράττειν τε τοιαῦτα καὶ διαιτᾶσθαι ἐκεῖ, ὅπου ἥκιςα μέλλοιμι ὀφθήσεσθαι ὑφ' ὑμῶν.* Nequam sit oportet qui ultro fateatur se ab omnibus bonis contemni. Luculentius etiam est quod legitur § 25: *ὥσπερ δὲ τῆς τότε ἁμαρτίας τὰ ἀπὸ τῶν ἔργων σημεῖα ἔφατε χρῆναι πιςότατα ποιούμενοι* ΚΑΚΟΝ *με ἄνδρα ἡγεῖσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῇ νῦν εὐνοίᾳ μὴ ζητεῖτε ἑτέραν βάσανον ἢ τὰ ἀπὸ τῶν νυνὶ ἔργων σημεῖα ὑμῖν γινόμενα.* Quod nefandum quale fuerit cognosci potest e § 7: *ὃς εἰς τοσοῦτον ἦλθον τῆς ἐμαυτοῦ δυσδαιμονίας, εἴτε χρὴ εἰπεῖν νεότητί τε καὶ ἀνοίᾳ, εἴτε καὶ δυνάμει τῶν πεισάντων με ἐλθεῖν εἰς τοιαύτην συμφορὰν τῶν φρενῶν, ὥς' ἀνάγκην μοι γενέσθαι δυοῖν κακοῖν τοῖν μεγίςοιν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ μὴ βουληθέντι κατειπεῖν τοὺς ταῦτα ποιήσαντας οὐ περὶ ἐμοῦ μόνου*

ὀρρωδεῖν, εἴ τι ἔδει παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα οὐδὲν ἀδικοῦντα σὺν ἐμαυτῷ ἀποκτεῖναι (ὅπερ ἀνάγκη παθεῖν ἦν αὐτῷ, εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην ταῦτα ποιῆσαι), ἢ κατειπόντι τὰ γεγενημένα αὐτὸν μὲν ἀφεθέντα μὴ τεθνάναι, τοῦ δ' ἐμαυτοῦ πατρὸς μὴ φονέα γενέσθαι. Sed non intelligo cur hoc tam miserum Andocidi visum sit. Novit Hermocopidarum nomina, novit et alios per calumniam a Dioclide indicatos esse et Leogoram; itaque denunciat reos et servat tum patrem tum ceteros cognatos. Quomodo hoc cuiquam dedecori potest esse? Non multum proficimus, si credamus praecipuam ignominiam in eo fuisse sitam, quod immanis sacrilegii particeps coniuratorum proditione debitam poenam callide effugisset; nam tum mirum est eum non uti simili excusatione, qua tota Oratio de Mysteriis nititur, nempe de Euphileto et de osse confracto; tum explicari nequit quidni Orator omnem culpam a se avertat probando, se prodidisse quidem coniuratos sed servasse patrem. Et omnino miror Oratorem non saepius eo redire. Sed neque per se laudatus locus sibi constat. Quae est enim ista oppositio? Eo redactus fui ut aut mihi ipsi simul cum patre pereundum esset, aut me ipsum servarem et patrem ex ignominiosa morte eriperem. In tali discrimine optio non adeo difficilis est, opinor. Hae difficultates superari non possunt nisi, μὴ eiecto, legamus, τοῦ δ' ἐμαυτοῦ πατρὸς φονέα γενέσθαι. Tum demum intelligitur, cur Andocides in defensione adeo haesitaverit et tergiversatus sit. Quamquam autem haec emendatio facit ut Oratio de Reditu recte procedat, tamen nunc patet, quod initio dixi, alterutram Orationem esse spuriam. Videmus in utraque Andocidem accusatum fuisse, quod patrem indicavisset, sed ita se ab hoc crimine in posteriore defensione purgat, ut aut in illa aut in hac impudentissime mentitus sit. Ut autem concedendum sit, multa Oratori Attico augere licuisse aut minuere prouti causa postularet, tamen nunquam inducar ut credam Andocidem de parricidio tantum sibi sumere potuisse. Itaque si parricida fuit, iudices prorsus ludibrio habuit in Oratione de Mysteriis; si non fuit, Oratio de Reditu non potest esse genuina. Mihi vero, dicam enim quod est verisimile, Andocidis patrem perdidisse non videtur; non eo tendunt quae narrant Thucydides et Plutarchus; quod autem maioris momenti est, hoc vix in-

cognitum potuit esse rhetori, qui composuit Orationem contra Andocidem, qui tamen de parricidio prorsus tacet. Ceterum perquam memorabile est A. G. Beckerum, qui Andocidem Germanice vertit, in interpretatione haud scio an imprudentem eandem coniecturam secutum esse, quam proposui.

Obtinui ni fallor, aut Orationem de Mysteriis aut illam de Reditu spuriam esse. Iam demonstrandum est utramque Andocidis nomen ementiri. Et de priore quidem hoc olim evincere conatus sum. Nolo nunc retractare quae tunc rectene an secus disputavi, sed ut omnia melius intelligantur, ex iis quae de hoc argumento congessi, delibabo duas vel tres suspiciones de gravioribus. Primum Orator de crimine Hermocopidarum sic dicit, ut neque narratio per se possit intelligi, neque conveniat cum iis, quae aliunde constant; tum exponit de infamia iure Attico, quod etsi condiscipulis in Schola perutile fortasse fuerit, tamen ineptum est coram iudicibus, qui rem quotidiano usu multo melius noverant quam Orator ipse, qui in hac potissimum parte mirifice nugatur; tandem Orator adeo caret notitia antiquiorum temporem, ut vel utrumque bellum Persicum confundat.

Iam postquam Andocidearum Orationum tres spurias esse agnovimus, cum Orator, in quarta, quae sola restat, historiam et antiquitatem vix attingit, fraus constare non poterit nisi instituta accurata disquitione de sermone ipso. Quae res etsi mihi semper lubrica et difficilis visa est, tamen non reperio quomodo sine λιποταξίου crimine certamen detractem. Priusquam autem venio ad istam disputationis partem, imperatorum exemplo, qui ignavam et inbellem turbam in medio agmine collocant, hoc loco interponam nonnulla, quae, etsi verisimilia videantur, nequaquam certa sunt.

Nempe iam mihi satis constat, singulas Orationes adeo sibi repugnare, ut, qui unam Andocidi vindicare velit, necessario ceteras omnes spurias habere debeat. De Orationibus de Mysteriis et de Reditu hoc in superioribus data opera probare institui, de ceteris idem facilius etiam apparebit unicuique, qui accurate omnia componet et conferet. Quodsi verbi causa, nam attingam rerum capita, Oratio contra Alcibiadem genuina est, ceterae sunt spuriae, nam legationes, quas in fine illius

Orationis Andocides se obiisse gloriatur, nullo modo memorari non potuerunt in tribus Orationibus posterioribus. Si autem Oratio de Pace genuina est, spuriae sunt Orationes de Mysteriis et de Reditu, nam aegre tacuisset Orator de avi legatione, si eam cognovisset. Sunt quoque de hoc argumento alia, sed haec nunc sufficiunt. Verum permirum est easdem Orationes adeo inter se convenire, ut eundem auctorem subinde prodere videantur. Freti nescio qua dicendi similitudine et Valckenaerius et alii Orationem contra Alcibiadem germanam iudicarunt; et concedi potest in omnibus deprehendi eundem scribendi colorem. Hoc explicari vix potest, nisi credimus eas conscriptas esse a duobus pluribusve discipulis *eiusdem* rhetoris, nam quin uni eidemque eas assignem, certa me causa prohibet. Verum illud ipsum, quod eas in permultis convenire dixi, etsi ita comparatum sit ut sentiri et attenta lectione intelligi possit, sed exemplis demonstrari nequeat, tamen operae pretium est aliquos locos indicare, qui mirifice conspirant. Exscribam § 129 Orationis de Mysteriis, ubi de Calliae filio Protarcho sic dicit: *τριῶν γὰρ οὐσῶν γυναικῶν, αἷς συνῳκηκὼς ἔςαι ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τῆς μὲν υἱός ἐςιν, ὥς φησι, τῆς δὲ ἀδελφός, τῆς δὲ θεῖος. τίς ἂν εἴη οὗτος; Οἰδίπους ἢ Αἴγισθος; ἢ τί χρὴ αὐτὸν ὀνομάσαι;* Confer nunc cum his § 22 Orationis contra Alcibiadem, ubi legitur: *πριάμενος* (*Ἀλκιβιάδης*) *γυναῖκα τῶν αἰχμαλώτων* (*Μηλίων*) *υἱὸν ἐξ αὐτῆς πεποίηται, ὃς τοσούτῳ παρανομωτέρως Αἰγίσθου γέγονεν, ὥς' ἐκ τῶν ἐχθίςων ἀλλήλοις πέφυκε.* Agnoscis manum eandem nempe eius, qui quo pauciora de mythologia cognita habet, eo cupidius effundit. Non dissimilis ratio in locutione *δυοῖν θάτερον ἑλέσθαι.* In Oratione de Mysteriis § 57 legitur: *εἰ μὲν γὰρ ἦν δυοῖν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ καλῶς ἀπολέσθαι ἢ αἰσχρῶς σωθῆναι, ἔχοι ἄν τις εἰπεῖν κακίαν εἶναι τὰ λεγόμενα.* Orat. de Red. § 7: *ὥς' ἀνάγκην μοι γενέσθαι δυοῖν τοῖν μεγίςοιν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ μὴ βουληθέντι* cet., nam locus iam supra laudatus est. Orat. de Pac. 28: *Τοιούτων δ' ἐλπίδων μετασχόντας ἡμᾶς δεῖ δυοῖν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ πολεμεῖν μετ' Ἀργείων Λακεδαιμονίοις, ἢ μετὰ Βοιωτῶν κοινῇ τὴν εἰρήνην ποιεῖσθαι.* Nulla particula frequentius legitur quam *δήπου.* Orat. c. Alcib. § 36: *καίτοι οὐ δήπου ὦ Ἀθηναῖοι ὀςρακισθῆναι μὲν ἐπιτήδειός εἰμι, τεθνάναι δ' οὐκ ἄξιος.* Orat. de Myst. § 59: *οὔτε δήπου εἰ τεθνεῶτες δι'*

ἐμὲ μᾶλλον ἐτέθνασαν. Orat. de Red. § 1: εἴπερ γὰρ ἡ πόλις ἁπάντων τῶν πολιτευομένων κοινή ἐςι, καὶ τὰ γινόμενα δήπου ἀγαθὰ τῇ πόλει κοινά ἐςι. Ibid. § 5: καὶ ταῦτ' ἐν εἰδόσι δήπου κάλλιον ὑμῖν et mox: μεγάλη δὲ δήπου καὶ τὸ ἐξαμαρτεῖν δυσπραξία ἐςί. Ibid. § 19: (οἱ πεντακόσιοι) οὓς πολλῷ δήπου εἰκὸς ἧττον ἄν τι ἐξαμαρτεῖν κτέ. Orat. de Pac. § 12: τοσοῦτον οὖν ἔγωγε ὦ Ἀθηναῖοι διορίζομαι περὶ τούτων, τὴν μὲν εἰρήνην σωτηρίαν εἶναι τῷ δήμῳ καὶ δύναμιν, τὸν δὲ πόλεμον δήπου κατάλυσιν γίγνεσθαι, nisi quis ultimo loco δήμου legere malit. Possem multis aliis exemplis allatis longam disputationem facere etiam longiorem, sed haec sufficiunt. Malo hac occasione indicare, quis iste Rhetor verosimiliter fuerit, in cuius schola eae declamationes habitae sint. Nempe is fuit Isocrates. Scio quidem hanc qualemcunque coniecturam a multis leni risu acceptum iri sed afferri possunt, quibus nisi vera videatur tamen probabilis fiat. Nam ut taceam de universo dicendi genere quod ab Isocrateo sic differt ut conamina eorum, qui non multum profecerunt, a perfecto exemplo distare solent, laudabo § 23 Orat. c. Alcibiadem: ἀλλ' ὑμεῖς ἐν μὲν ταῖς τραγῳδίαις τοιαῦτα θεωροῦντες δεινὰ νομίζετε, γιγνόμενα δ' ἐν τῇ πόλει ὁρῶντες οὐδὲν φροντίζετε. Καίτοι ἐκεῖνα μὲν οὐκ ἐπίςασθε πότερον οὕτω γεγένηται ἢ πέπλαςαι ὑπὸ τῶν ποιητῶν· ταῦτα δὲ σαφῶς εἰδότες οὕτω πεπραγμένα παρανόμως ῥᾳθύμως φέρετε. Haec verba nescio quid Isocrateum spirant et vero etiam sententia ipsa apud eundem est obvia, Evag. § 6: νῦν δὲ τίς οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν, ὅταν ὁρᾷ τοὺς μὲν περὶ τὰ Τρωϊκὰ καὶ τοὺς ἐπέκεινα γενομένους ὑμνουμένους καὶ τραγῳδουμένους, αὐτὸν δε προειδῇ, μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετὰς μηδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον; τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος, ᾧ τοῦτο μόνον ἀγαθὸν πρόσεςιν, ὅτι μέγιςον κακὸν τοῖς ἔχουσίν ἐςιν. οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὓς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν, ἢ τούτους ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν. Sed accedunt alia. Novimus quam frequenter in Scholis contra Alcibiadem declamitatum sit, et credibile est iisdem temporibus etiam Andocidem aptum praebuisse argumentum hominibus studiosis quidem sed paulo loquacioribus. Nempe declamationes plerumque versabantur in coniecturali genere et eo argumentum erat accep-

tius, quo maior erat causae obscuritas et opportunitas locorum communium. Verisimile est igitur Hermocopidarum flagitium in scholis saepius tractatum fuisse, cum Thucydides ipse se indagare potuisse neget, num isti iurene caesi fuerint nec ne; nec praeteriri potuit is ipse, qui maxime hoc facinore inclaruerat. Cuiusmodi autem illae declamationes fuerint, compluribus exemplis notum est et neminem, qui Antiphontis tetralogias legerit oblitum esse opinor taedii quod devoravit. Sed ab hoc ieiuno et tenui dicendi genere Andocides longe remotus est. Paucae orationes rerum varietate aeque commendabiles sunt atque Oratio de Mysteriis. Neminem autem novi rhetorem, quem verisimilius est auditores ad tale declamationum genus excitasse, quam Isocratem, cuius auditorum sat multi se ad historiam scribendam contulerunt. Suspicor igitur eam ipsam rerum ubertatem effecisse, ut fraus tam diu latuerit, cum viri docti deprehenderent quidem in Andocide errores graves et mediocrem dicendi peritiam, multa adeo, quae non nisi scholae convenirent, sed tamen in universum probarent copiam et ornatum a declamationibus alienum. Sed praeter locum, quem ex Evagora laudavi, sunt nonnulla alia, quae haud inutiliter addi possunt. Non multum tribuo loco, quem Clemens Alexandrinus ex Isocrate desumtum esse autumat; nempe in Orat. de Pac. 2 legitur: *Χρὴ γὰρ ὦ Ἀθηναῖοι τεκμηρίοις χρῆσθαι τοῖς πρότερον γενομένοις περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι*; contra apud Isocr. Paneg. 141 sic: *δεῖ τὰ μέλλοντα τοῖς γεγενημένοις τεκμαίρεσθαι.* Sed hoc fortasse casu convenit. Aliquanto maior est suspicio in tribus locis Orationis de Bigis. Haec causa dicitur ab Alcibiadis filio, qui narrat § 6 quae sequuntur: *εἰσήγγελλον εἰς τὴν βουλὴν, λέγοντες ὡς ὁ πατὴρ μὲν συνάγοι τὴν ἑταιρείαν ἐπὶ νεωτέροις πράγμασιν, οὗτοι δ' ἐν τῇ Πουλυτίωνος οἰκίᾳ συνδειπνοῦντες τὰ μυϛήρια ποιήσειαν.* Vix potest dubitari Isocratem errare, nam verba ipsa accusationis servata sunt apud Plutarchum in vita Alcibiadis, capite 22: *Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακιάδης Ἀλκιβιάδην Κλεινίου Σκαμβωνίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τὼ θεὼ, ἀπομιμούμενον τὰ μυϛήρια καὶ δεικνύντα τοῖς αὑτοῦ ἑταίροις ἐν τῇ ἑαυτοῦ κτἑ.* Igitur Alcibiades non celebravit mysteria apud Polytionem sed in domo sua. Errorem autem quem in Isocrate minime miror nihil mali

suspicatus discipulus in Orationem de Mysteriis transtulit § 12. Isocrates paulo post sic pergit: ὥςε παρὰ τῶν κατηγόρων ἡδέως ἂν ὁ δῆμος δίκην ἔλαβε, οὕτω σαφῶς ἀπέδειξεν αὐτοὺς ψευδομένους. Olim demonstravi exordium Orationis de Mysteriis descriptum esse ex Oratione Lysiae de Bonis Aristophanis; leguntur ibidem Lysiacis verbis nonnulla interposita, quae apud eum non reperiuntur. Horum fontem nunc indicare facile est; illa enim sunt verba quae volo: ὥσθ' ὑμᾶς πολὺ ἂν ἥδιον δίκην λαβεῖν παρὰ τῶν κατηγόρων ἢ παρὰ τῶν κατηγορουμένων. Ultimus locus est is in Oratione de Reditu de Oratoris abavo, quem supra exscripsi. Hunc confer iam cum illis quae tradit Alcibiadis filius in dicta Oratione § 25 de Alcmaeonidis: τὴν δ' εὔνοιαν ἣν εἶχον εἰς τὸ πλῆθος ἐν τοῖς τυραννικοῖς ἐπεδείξαντο· συγγενεῖς γὰρ ὄντες Πεισιςράτου, καὶ πρὶν εἰς τὴν ἀρχὴν καταςῆναι μάλιςτ' αὐτῷ χρώμενοι τῶν πολιτῶν, οὐκ ἠξίωσαν μετασχεῖν τῆς ἐκείνου τυραννίδος, ἀλλ' εἵλοντο φυγεῖν μᾶλλον ἢ τοὺς πολίτας ἰδεῖν δουλεύοντας. Satin perspicuum est unc locum ante oculos habuisse scriptorem alterius Orationis?

Verum missis his, quae in transcursu et obiter disputavi, videamus accuratius de Oratione de Reditu. Exscribam primam paragraphum: Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, ἐν ἑτέρῳ τῳ πράγματι οἱ παριόντες μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντες πάντες ἐφαίνοντο, οὐδὲν ἂν θαυμαςὸν ἐνόμιζον· ὅπου μέντοι δεῖ τὴν πόλιν ἐμέ τι ποιῆσαι ἀγαθόν, εἴ τις ἑτέρως βούλοιτο ἐμοῦ κακίων, δεινότατον ἁπάντων χρημάτων ἡγοῦμαι, εἰ τῷ μὲν δοκεῖ ταῦτα, τῷ δὲ μή, ἀλλὰ μὴ πᾶσιν ὁμοίως. Animadvertendum est Andocidem nusquam auditores compellare solito oratorum more, quibus non ὦ ἄνδρες in usu est, sed ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι sive ὦ ἄνδρες δικαςαί. Nolo premere sententiam ipsam putidam esse et ridiculam, nam quidni Andocides malus fuerit Orator? Sed non negligendum est δεῖ τὴν πόλιν ἐμέ τι ποιῆσαι ἀγαθόν ambigue dictum esse; tum aliquanto melius fuisset κακίων ὤν; deinde improbandus est optativus βούλοιτο, qui dubitantis est, sed Orator liquido scit se tales inimicos habere; neque probo locutionem ἑτέρως βούλεσθαι. Arripuit illam ex Homerico versu: νῦν δ' ἑτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιόωντες, nam nihil impedit quominus corrupto Homeri exemplari usus esse credatur (apud Homerum enim probo eos qui ἑτέρωσ' ἐβάλοντο restitue-

runt). Apparent in sequentibus quoque exempla locutionum, quas Orator ab Homero mutuatus est. Quod verbi causa § 2 dicit *τουτὶ τὸ μέγα καὶ δεινόν*, id repetitum est ex Homerico *σάκος μέγα τε δεινόν τε*. Quod statim sequitur: *εἴ τι ὑμᾶς χρὴ ἀγαθὸν ἐμοῦ ἐπαυρέσθαι*: *ἐπαυρέσθαι* minime frequens est apud Atticos; effictum est ad imaginem Odysseae versus: *μή πού τι κακὸν καὶ μεῖζον ἐπαύρῃ*. Alia quoque ex Homero desumta videntur, sed haec sunt fere incertiora. Sed, ut redeam ad primam paragraphum, in illis *ὅπου μέντοι δεῖ τὴν πόλιν κτέ.*, neque *ὅπου* probo pro *ἐπεί*, neque assequor quid *δεῖ* sibi velit, non magis quam *χρή* in eo loco, quem modo ex proxime sequentibus laudavi. Denique in *δεινότατον ἁπάντων χρημάτων*, ultimum vocabulum omitti solet.

Paucis interpositis de Orator sic pergit: *τουτὶ τοίνυν τὸ μέγα καὶ δεινὸν πάρεστιν ὑμῖν ὁρᾶν τοὺς μὲν ἤδη πράττοντας, τοὺς δὲ τάχα μέλλοντας· καί μοι μέγιστον θαῦμα παρέστηκε, τί ποτε οὗτοι οἱ ἄνδρες δεινῶς οὕτω περικαίονται, εἴ τι ὑμᾶς χρὴ ἀγαθὸν ἐμοῦ ἐπαυρέσθαι. δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἤτοι ἀμαθεστάτους εἶναι πάντων ἀνθρώπων, ἢ τῇ πόλει ταύτῃ δυσμενεστάτους. εἰ μέν γε νομίζουσι τῆς πόλεως εὖ πραττούσης καὶ τὰ ἴδια σφῶν αὐτῶν ἄμεινον ἂν φέρεσθαι, ἀμαθέστατοί εἰσι τὰ ἐναντία νῦν τῇ ἑαυτῶν ὠφελείᾳ σπεύδοντες· εἰ δὲ μὴ ταὐτὰ ἡγοῦνται σφίσι τ' αὐτοῖς συμφέρειν καὶ τῷ ὑμετέρῳ κοινῷ, δυσμενεῖς ἂν τῇ πόλει εἶεν.* Pro *παρέστηκε*, quod Bekkerus ex optimo Codice Crippsiano invexit, antea legebatur *περιέστηκε*. De *ἐπαυρέσθαι* iam dixi: *περικαίεσθαι* hac significatione vix Graecum est; pro *ἀμαθέστατος* Oratores dicunt *εὐηθέστατος*. Iam alii viderunt pro *εἰ μέν γε νομίζουσι* legendum esse *εἰ μὲν γὰρ ν.* Formula *τὰ ἴδια ἄμεινον φέρεται* mihi quidem inaudita est: Attici dicunt *τὰ ἴδια ἄμεινον ἔχει*. *Σπεύδειν* non improbaverim, sed multo usitatius est *σπουδάζειν* vel *σπουδὴν ποιεῖσθαι*. Tandem sententia postulat pro *δυσμενεῖς ἂν εἶεν*, *δυσμενεῖς εἰσίν*. Similem abusum optativi iam supra notavimus. Eiusdem generis est § 6: *εἰ ἀνθρωπίνως περὶ ἐμοῦ γιγνώσκοιτε, εἴητε ἂν ἄνδρες εὐγνωμονέστεροι.* Hoc vero est de salute sua desperantis. Non magis optativum probare possum § 19: *Ἐμοὶ τοίνυν τὰ μὲν ἤδη εἰς ὑμᾶς πεπραγμένα σχεδόν τι ἅπαντες ἂν εἰδείητε.* Melius est quod legitur init. Orat. de Myst. *σχεδόν τι πάντες ἐπίστασθε.*

Orator pergit § 3: *Οἵτινες εἰσαγγείλαντός μου ἀπόρρητα εἰς τὴν βουλὴν περὶ τῶν πραγμάτων, ὧν ἀποτελεσθέντων οὐκ εἰσὶ τῇ πόλει ταύτῃ μείζονες ὠφέλειαι, καὶ τούτων ἀποδεικνύντος μου τοῖς βουλευταῖς σαφεῖς τε καὶ βεβαίους τὰς ἀποδείξεις, ἐκεῖ μὲν οὔτε τούτων τῶν ἀνδρῶν οἱ παραγενόμενοι ἐλέγξαντες οἷοί τ' ἦσαν ἀποδεῖξαι εἴ τι μὴ ὀρθῶς ἐλέγετο, οὔτ' ἄλλος οὐδείς, ἐνθάδε δὲ νῦν πειρῶνται διαβάλλειν.* De isto *ἀπορρήτῳ* neque novi qui data opera egit et res satis plana est et facilis; sed mirari subit nondum observatum esse huc referri debere, quod Lysias c. And. § 29 calumniose narrat de prytanibus subornatis. Abundant hoc loco vocabula *περὶ τῶν πραγμάτων*; tum pro *ἀποτελεῖν*, quod § 22 de eadem re iterum usurpatur, crebrius legitur *ἐπιτελεῖν*; pro *ἐλέγξαντες* Atticis magis in usu erat *ἐξελέγξαντες*, quod legitur Orat. de Myst. § 7 eo loco quem e Lysia desumtum esse dixi. Porro animadverti potest incuria oratoris, qui iungit *ἀποδεικνύντος, ἀποδείξεις* et *ἀποδεῖξαι.*

Statim sequuntur haec: *σημεῖον οὖν τοῦθ' ὅτι οὗτοι οὐκ ἀφ' αὑτῶν ταῦτα πράττουσιν (εὐθὺς γὰρ ἂν τότε ἠναντιοῦντο) ἀλλ' ἀπ' ἀνδρῶν ἑτέρων, οἷοί εἰσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, οὐδενὸς ἂν χρήματος δεξάμενοι ὑμᾶς τι ἀγαθὸν ἐξ ἐμοῦ πρᾶξαι· καὶ αὐτοὶ μὲν οὗτοι οἱ ἄνδρες οὐ τολμῶσι σφᾶς αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον καταστήσαντες διισχυρίζεσθαι περὶ τούτων, φοβούμενοι ἔλεγχον διδόναι εἴ τι εἰς ὑμᾶς τυγχάνουσι μὴ εὖ φρονοῦντες· ἑτέρους δ' εἰσπέμπουσι, τοιούτους ἀνθρώπους οἷς εἰθισμένοις ἤδη ἀναισχυντεῖν οὐδὲν διαφέρει εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι τὰ μέγιστα τῶν κακῶν.* Locutio *οὐδενὸς χρήματος δέχεσθαι* iterum occurrit § 21; in his et similibus penuria formularum loquendi prodit tironem dicendo nondum assuefactum. Eadem ratio est inutilis additamenti *ἐν τῇ πόλει ταύτῃ*, quod ad taedium usque recurrit, v. c. praeter hunc nostrum locum, § 2: *τῇ πόλει ταύτῃ δυσμενεστάτους*; § 3: *οὐκ εἰσὶ τῇ πόλει ταύτῃ μείζονες ὠφέλειαι*; § 10: *τὴν πόλιν ταύτην ἀγαθόν τι ἐργάσασθαι*; § 12: *τὴν πόλιν ταύτην ἔσωσαν* et alibi. Idem obtinet in *ἐνθάδε*, § 11: *τῶν τετρακοσίων ἤδη τὰ πράγματα ἐνθάδε κατειληφότων*; § 13: *παρὰ γνώμην εὑρέθη τὰ ἐνταῦθα πράγματα*; § 20: *ἠγγέλθη ὅτι οὐ μέλλει σῖτος ἥξειν ἐνταῦθα*, cet. Nota praeterea abusum coniunctionis *εἰ*, quem aliis quoque locis deprehendi. Versus finem huius paragraphi *ἀνθρώπους* eiiciendum est. Nihil dico

nunc de imperito et ineleganti orationis compositione, nam quem hoc fugiet?

Excipiunt haec verba: *τὸ δ' ἰσχυρὸν τοῦτο μόνον εὕροι τις ἂν αὐτῶν ἐν τοῖς λόγοις, τὰς ἐμὰς συμφορὰς ἐπὶ παντὶ ὀνειδίζειν, καὶ ταῦτ' ἐν εἰδόσι δήπου κάλλιον ὑμῖν, ὥςε μηδὲν ἂν τούτων δικαίως τιμὴν αὐτοῖς τινὰ φέρειν.* Non dicitur Graece *αὐτῶν ἐν τοῖς λόγοις* pro *ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν*, sed hoc librariis quam oratori imputare malo; tum *κάλλιον εἰδέναι* Atticis vix in usu fuit, pro *ἄμεινον εἰδέναι*, si quidem *εὖ οἶδα* vulgo dicebant non *καλῶς οἶδα.* Sed nihil novi quod magis scholam redoleat quam: *καὶ τῷ πρώτῳ τοῦτο εἰπόντι ὀρθῶς δοκεῖ εἰρῆσθαι, ὅτι πάντες ἄνθρωποι γίνονται ἐπὶ τῷ εὖ καὶ κακῶς πράττειν, μεγάλη δὲ δήπου καὶ τὸ ἐξαμαρτεῖν δυσπραξία ἐςί, καὶ εἰσὶν εὐτυχέςατοι μὲν οἱ ἐλάχιςα ἐξαμαρτάνοντες, σωφρονέςατοι δ' οἳ ἂν τάχιςα μεταγιγνώσκωσι. καὶ ταῦτα οὐ διακέκριται τοῖς μὲν γίνεσθαι, τοῖς δὲ μή, ἀλλ' ἔςιν ἐν τῷ κοινῷ πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ ἐξαμαρτεῖν τι καὶ κακῶς πρᾶξαι. ὧν ἕνεκα, ὦ Ἀθηναῖοι, εἰ ἀνθρωπίνως περὶ ἐμοῦ γινώσκοιτε, εἴητε ἂν ἄνδρες εὐγνωμονέςεροι.* Hoc vero eleganter dictum est et ingeniose excogitatum! De ultimis verbis iam dixi supra me improbare optativum *γινώσκοιτε*; addo nunc me neque capere comparativum *εὐγνωμονέςεροι*, quem non magis defendi posse existimo, quam quod dicit § 26: *ὧν καὶ ἕνεκα εἰκὸς ὑμᾶς, ἐὰν χρηςὸς ὢν ἀνὴρ εἰς ὑμᾶς φαίνωμαι, προθυμότερόν μου ἀποδέχεσθαι τὰ πραττόμενα.* Ceterum multum vereor ne Athenienses aegre laturi fuissent illud *εἴητε ἂν ἄνδρες εὐγνωμονέςεροι*; certe Demosthenes ea, quae reprehensionem quandam continent, semper prima persona enunciat.

Plura notari possunt § 7: *οὐ γὰρ φθόνου μᾶλλον ἢ οἴκτου ἄξιά μοι ἐςι τα γεγενημένα· ὃς εἰς τοσοῦτον ἦλθον τῆς ἐμαυτοῦ δυσδαιμονίας, εἴτε χρὴ εἰπεῖν νεότητί τε καὶ ἀνοίᾳ, εἴτε καὶ δυνάμει τῶν πεισάντων με ἐλθεῖν εἰς τοιαύτην συμφορὰν τῶν φρενῶν, ὥς' ἀνάγκην μοι γενέσθαι δυοῖν κακοῖν τοῖν μεγίςοιν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ μὴ βουληθέντι κατειπεῖν τοὺς ταῦτα ποιήσαντας οὐ περὶ ἐμοῦ μόνου ὀρρωδεῖν, εἴ τι ἔδει παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα οὐδὲν ἀδικοῦντα σὺν ἐμαυτῷ ἀποκτεῖναι (ὅπερ ἀνάγκη παθεῖν ἦν αὐτῷ, εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην ταῦτα ποιῆσαι), ἢ κατειπόντι τὰ γεγενημένα αὐτὸν μὲν ἀφεθέντα μὴ τεθνάναι, τοῦ δ' ἐμαυτοῦ πατρὸς μὴ φονέα γενέσθαι.* Iam supra ostendi, ne-

gatione deleta, legendum esse *τοῦ δ' ἐμαυτοῦ πατρὸς φονέα γενέσθαι* et notavi abusum locutionis *δυοῖν κακοῖν θάτερον ἑλέσθαι*. Sed praeterea observandum est Athenienses constanter dixisse *ἦλθον εἰς τοσοῦτο δυσδαιμονίας*, non *εἰς τοσοῦτο τῆς ἐμαυτοῦ δυσδαιμονίας*; tum *δυσδαίμων* et *δυσδαιμονία*, quae in hac oratione saepe leguntur, omnino raro inveniuntur pro *κακοδαίμων* et *κακοδαιμονία*. Deinde omnia haec obscure dicta sunt: quomodo enim iudices intelligere potuerunt, qui homines per istos *τοὺς ταῦτα ποιήσαντας* indicarentur; porro minime probo verbum *κατειπεῖν*, nam in Hermocopidarum causa certe perpetuus fuit usus vocabulorum *μηνύειν*, *μηνυτής* et *μήνυτρον*. Denique pro *τὸν πατέρα οὐδὲν ἀδικοῦντα* Graecitas postulat *τὸν πατέρα τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα*. Sed ut melius intelligatur quod dixi de similitudine utriusque orationis, operae pretium est transscribere § 57 Orat. de Myst.: *φέρε δὴ (χρὴ γὰρ ὦ ἄνδρες ἀνθρωπίνως περὶ τῶν πραγμάτων ἐκλογίζεσθαι, ὥσπερ ἂν αὐτὸν ὄντα ἐν τῇ συμφορᾷ), τί ἂν ὑμῶν ἕκαςος ἐποίησεν; εἰ μὲν γὰρ ἦν δυοῖν θάτερον ἑλέσθαι, ἢ καλῶς ἀπολέσθαι ἢ αἰσχρῶς σωθῆναι, ἔχοι ἄν τις εἰπεῖν κακίαν εἶναι τὰ λεγόμενα κτἕ.*

Orator sic pergit § 8: *τί δ' ἂν οὐ πρό γε τούτου τολμήσειεν ἄνθρωπος ποιῆσαι; ἐγὼ τοίνυν ἐκ τῶν παρόντων εἱλόμην ταῦτα, ἃ ἐμοὶ μὲν λύπας ἐπὶ χρόνον πλεῖςον οἴσειν ἔμελλεν, ὑμῖν δὲ ταχίςην τοῦ παρόντος τότε κακοῦ μετάςασιν. ἀναμνήσθητε δ' ἐν οἵῳ κινδύνῳ τε καὶ ἀμηχανίᾳ καθέςατε, καὶ ὅτι οὕτω σφόδρα σφᾶς αὐτοὺς ἐπεφόβησθε, ὥς' οὐδ' εἰς τὴν ἀγορὰν ἔτι ἐξῄειτε, ἕκαςος ὑμῶν οἰόμενος συλληφθήσεσθαι.* Qui aliquam operam Andocidi dedit, hunc non fugiet quam proxime haec conveniant cum § 36 Orat. de Myst., sed malo nunc notare alia exempla istiusmodi repetitionum frigidarum, de quibus dixi. Quam scilicet indicavi putidam diligentiam in loco notando, eandem reperio in temporis notationibus. Praeter laudatum locum, in quo *τοῦ παρόντος τότε κακοῦ* sanequam haud commendatur elegantia, en alia exempla. § 10: *τὰ δ' ἀνάγκῃ τῶν παρόντων πραγμάτων*; § 12: *τὴν πόλιν ταύτην ἔσωσαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ*; § 14: *ἐν δὲ τῷ τότε τὰ ἐναντία φρονοῦντες δῆλοι ἦσαν*; § 15: *πλείςου ἄξιον ἐγίνετο ἐν τῷ τότε*, cet. Pro *φοβεῖσθαι*, quantum melius fuisset dare *ὑποψίας ἔχειν*?

In sequentibus haec leguntur: *ταῦτα τοίνυν ὥςε μεν γενέσθαι*

τοιαῦτα, πολλοςὸν δή τι ἐγὼ μέρος τῆς αἰτίας εὑρέθην ἔχων, ὥςε μέντοι παυθῆναι, ἐγὼ εἷς ὢν μόνος αἴτιος, καὶ ὅμως τό γε δυςυχέςατος εἶναι ἀνθρώπων οὐδαμῇ ἐκφεύγω, ὅτε δὴ προαγομένης μὲν τῆς πόλεως ἐπὶ ταύτας τὰς συμφορὰς οὐδεὶς ἐμοῦ ἤρχετο γίνεσθαι δυσδαιμονέςερος, μεθιςαμένης δὲ πάλιν εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἁπάντων ἐγὼ ἀθλιώτατος. Habemus h. l. reum confitentem se fuisse inter Hermocopidas, quod nondum satis attenderant viri docti. Pauca hac paragrapho nos morari possunt. Orator qua est dicendi facultate fere idem iterum declamitat, § 12: μέρος ἐγὼ οὐκ ἂν ἐλάχιςον δικαίως ταύτης τῆς αἰτίας ἔχοιμι, quod num recte dictum sit, magnopere dubito. Satis certum est illud ἐγὼ εἷς ὢν μόνος αἴτιος ferri non posse. Athenienses dicebant ἐγὼ μόνος αἴτιος vel ἐγὼ αἰτιώτατος γέγονα. Neque capio illud ὅτε δὴ προαγομένης cet.: suspicor legendum esse ἅτε δή. Reiskio iam recte displicuit οὐδεὶς ἐμοῦ ἤρχετο γίνεσθαι. Imperitus porro sit oportet qui coniungit δυςυχέςατος, δυσδαιμονέςατος et ἀθλιώτατος.

Paucis omissis orator pergit § 10: Καίτοι ἐγὼ τότ' αὐτὸς γνοὺς τὰς ἐμαυτοῦ συμφοράς, ᾧτινι κακῶν τε καὶ αἰσχρῶν οὐκ οἶδ' εἴ τι ἀπεγένετο, τὰ μὲν παρανοίᾳ τῇ ἐμαυτοῦ, τὰ δ' ἀνάγκῃ τῶν παρόντων πραγμάτων, ἔγνων ἥδιςον εἶναι πράττειν τε τοιαῦτα καὶ διαιτᾶσθαι ἐκεῖ, ὅπου ἥκιςα μέλλοιμι ὀφθήσεσθαι ὑφ' ὑμῶν. ἐπειδὴ δὲ χρόνῳ ὕςερον εἰσῆλθέ μοι, ὥσπερ εἰκός, ἐπιθυμία τῆς τε μεθ' ὑμῶν πολιτείας ἐκείνης καὶ διαίτης, ἐξ ἧς δευρὶ μετέςην, ἔγνων λυσιτελεῖν μοι ἢ τοῦ βίου ἀπηλλάχθαι, ἢ τὴν πόλιν ταύτην ἀγαθόν τι τοσοῦτον ἐργάσασθαι, ὥσθ' ὑμῶν ἑκόντων εἶναί ποτέ μοι πολιτεύσασθαι μεθ' ὑμῶν. Ac primum minime eleganter dictum est γνούς .... ἔγνων; tum non satis intelligi posse puto illud ᾧτινί; tum non recte legitur ἔγνων ἥδιςον εἶναι pro κράτιςον; tum abundat ἐκείνης post τῆς μεθ' ὑμῶν πολιτείας; deinde melius fuisset, ni fallor, ἀπαλλαγῆναι quam ἀπηλλάχθαι; denique non fero ὑμῶν ἑκόντων πολιτεύσασθαι μεθ' ὑμῶν.

Videamus de iis quae sequuntur § 11: ἐκ δὲ τούτου οὐ πώποτε οὔτε τοῦ σώματος οὔτε τῶν ὄντων ἐμοὶ ἐφεισάμην, ὅπου ἔδει παρακινδυνεύειν· ἀλλ' αὐτίκα μὲν τότε εἰσήγαγον εἰς ςρατιὰν ὑμῶν οὖσαν ἐν Σάμῳ κωπέας, τῶν τετρακοσίων ἤδη τὰ πράγματα ἐνθάδε κατειληφότων, ὄντος μοι Ἀρχελάου ξένου πατρικοῦ καὶ διδόντος γενέσθαι τε καὶ ἐξάγεσθαι ὁπόσους ἐβουλόμην. τούτους τ'

εἰσήγαγον τοὺς κωπέας, καὶ παρόν μοι πέντε δραχμῶν τὴν τιμὴν αὐτῶν δέξασθαι οὐκ ἠθέλησα πράξασθαι πλέον ἢ ὅσον ἐμοὶ κατέστησαν. Ingrata est et imperita repetitio vocabulorum τούτους τ' εἰσήγαγον τοὺς κωπέας. Pro corrupto γένεσθαι in hoc scriptore qui ἐπαυρέσθαι et ἀπολοφύρεσθαι dicere ausus est, fortasse reponere licebit Ionicum λέγεσθαι. Sed omnino improbandum est medium ἐξάγεσθαι; tum pro δέξασθαι, quod hac significatione Homero tritum est, in oratore Attico melius foret λαβεῖν. De ceteris in rempublicam meritis gloriari pergit Andocides § 12: εἰσήγαγον δὲ σῖτόν τε καὶ χαλκόν, καὶ οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐκ τούτων παρεσκευασμένοι ἐνίκησαν μετὰ ταῦτα Πελοποννησίους ναυμαχοῦντες, καὶ τὴν πόλιν ταύτην μόνοι ἀνθρώπων ἔσωσαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ. εἰ τοίνυν μεγάλων ἀγαθῶν ἄξια ὑμᾶς εἰργάσαντο ἐκεῖνοι, μέρος ἐγὼ οὐκ ἂν ἐλάχιστον ταύτης τῆς αἰτίας ἔχοιμι. εἰ γὰρ τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις τότε τὰ ἐπιτήδεια μὴ εἰσήχθη, οὐ περὶ τοῦ σῶσαι τὰς Ἀθήνας ὁ κίνδυνος ἦν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ περὶ τοῦ μηδ' αὐτοὺς σωθῆναι. In superioribus iam tria de hoc loco observata sunt; addo nunc valde frigere ἐκ τούτων ..... μετὰ ταῦτα. Pro ὁ κίνδυνος ἦν αὐτοῖς equidem dixerim ἐγένετ' αὐτοῖς. Neque § 13 sine animadversione dimittere licet: Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων οὐκ ὀλίγῳ μοι παρὰ γνώμην εὑρέθη τὰ ἐνταῦθα πράγματα ἔχοντα· κατέπλευσα μὲν γὰρ ὡς ἐπαινεθησόμενος ὑπὸ τῶν ἐνθάδε προθυμίας τε εἵνεκα καὶ ἐπιμελείας τῶν ὑμετέρων πραγμάτων. Otiosa sunt ἔχοντα et ὑπὸ τῶν ἐνθάδε; tum εἵνεκα non nisi Ionicae dialecto convenit. Sed cognoscamus quomodo Andocides a Quadringentis exceptus fuerit: πυθόμενοι δέ τινές με ἥκοντα τῶν τετρακοσίων ἐζήτουν τε παραχρῆμα, καὶ λαβόντες ἤγαγον εἰς τὴν βουλήν. εὐθὺς δὲ παραστάς μοι Πείσανδρος » ἄνδρες" ἔφη » βουλευταί, ἐγὼ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐνδεικνύω ὑμῖν σῖτόν τε εἰς τοὺς πολεμίους εἰσαγαγόντα καὶ κωπέας." καὶ τὸ πρᾶγμα ἤδη πᾶν διηγεῖτο ὡς ἐπέπρακτο. ἐν δὲ τῷ τότε τὰ ἐναντία φρονοῦντες δῆλοι ἦσαν ἤδη οἱ ἐπὶ στρατείας ὄντες τοῖς τετρακοσίοις. κἀγώ, θόρυβος γὰρ δὴ τοιοῦτος ἐγίνετο τῶν βουλευτῶν, ἐπειδὴ ἐγίγνωσκον ἀπολούμενος, εὐθὺς προσπηδῶ πρὸς τὴν ἑστίαν καὶ λαμβάνομαι τῶν ἱερῶν. ὅπερ μοι καὶ πλείστου ἄξιον ἐγίνετο ἐν τῷ τότε· εἰς γὰρ τοὺς θεοὺς ἔχοντα ὀνείδη, οὗτοί με μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων ἐοίκασι κατελεῆσαι, βουληθέντων τε αὐτῶν ἀποκτεῖναί με οὗτοι ἦσαν οἱ διασώσαντες. Vidimus supra ineptum homi-

nem locum Isocratis de maioribus Alcibiadis ad Andocidis proavum retulisse; hoc loco deprehendimus rhetoris ingenium minime ferax, qui de Andocide tradit quae acciderant Therameni; nam quis dubitare potest qui confert Xenophontis narrationem? Praeterea improbo novitiam formam verbi ἐνδεικνύναι. Sed non negligendum est quam putida sint ista: ἐν δὲ τῷ τότε τὰ ἐναντία — τετρακοσίοις, quod in quovis alio scriptore glossema iudicarem. Quae dicit de deorum tutela neque callida sunt et ridicula: sed hoc erat ex praeceptis magistri caput quoddam in defensionibus, sicuti illud alterum, de quo iam saepe dixi de maioribus. Luce clarius hoc apparet in Oratione de Mysteriis § 137—139 et § 141—143.

Sequuntur haec: δεσμὰ θ' ὕστερον καὶ κακὰ ὅσα τε καὶ οἷα τῷ σώματι ἠνεσχόμην, μακρὸν ἂν εἴη μοι λέγειν. οὗ δὴ καὶ μάλιστ' ἐμαυτὸν ἀπωλοφυράμην, ὅστις τοῦτο μὲν ἐν ᾧ ἐδόκει ὁ δῆμος κακοῦσθαι, ἐγὼ ἀντὶ τούτου κακὰ εἶχον, τοῦτο δὲ ἐπειδὴ ἐφαίνετο εὖ ὑπ' ἐμοῦ πεπονθώς, πάλιν αὖ καὶ διὰ τοῦτ' ἐγὼ ἀπολοίμην. ὥσθ' ὁδόν τε καὶ πόρον μηδαμῇ ἔτι εἶναί μοι εὐθαρσεῖν· ὅποι γὰρ τραποίμην, πάντοθεν κακόν τι μοι ἐφαίνετο ἑτοιμαζόμενον. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκ τούτων τοιούτων ὄντων ἀπαλλαγεὶς οὐκ ἔστιν ὅ τι ἕτερον ἔργον περὶ πλείονος ἐποιούμην ἢ τὴν πόλιν ταύτην ἀγαθόν τι ἐργάσασθαι. Haec partim iam habuimus § 9; sed nunc attendendum est ad εὐθαρσεῖν et ἀπολοφύρεσθαι, quae Atticis fere inaudita sunt. Permulta autem universo loco insunt haud nimis concinne dicta, sed nihil opus est hoc monere; utilius erit aliud exemplum dare repetitionum istarum, quorum iam complura notavimus. Nempe ad taedium usque orator repetit formulam ἀγαθόν τι ἐργάσασθαι. En testimonia, § 1: δεῖ τὴν πόλιν ἐμέ τι ποιῆσαι ἀγαθόν; § 2: εἴ τι ὑμᾶς χρὴ ἀγαθὸν ἐμοῦ ἐπαυρέσθαι; § 4: οὐδενὸς ἂν χρήματος δεξάμενοι ὑμᾶς τι ἀγαθὸν ἐξ ἐμοῦ πρᾶξαι; § 10: τὴν πόλιν ταύτην ἀγαθόν τι τοσοῦτον ἐργάσασθαι; § 12: μεγάλων ἀγαθῶν ἄξια ὑμᾶς εἰργάσαντο ἐκεῖνοι; § 17: ποιοῦσιν ὑμᾶς εἴ τι τυγχάνουσιν ἀγαθόν; § 18: ὅστις τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁτῳοῦν δύναται τρόπῳ ἀγαθόν τι ἐργάζεσθαι. Sufficient haec, opinor.

Quae leguntur § 17 et 18 sunt haec: Ὁρᾶν δὲ χρή, ὦ Ἀθηναῖοι, ὅσῳ τὰ τοιαῦτα τῶν ὑπουργημάτων διαφέρει. τοῦτο μὲν γὰρ ὅσοι τῶν πολιτῶν τὰ ὑμέτερα πράγματα διαχειρίζοντες ἀργύριον ὑμῖν ἐκπορίζουσιν, ἄλλο τι ἢ τὰ ὑμέτερα ὑμῖν διδόασι;

τοῦτο δὲ ὅσοι ϛρατηγοὶ γενόμενοι καλόν τι τὴν πόλιν κατεργάζονται, τί ἄλλο ἢ μετὰ τῆς τῶν ὑμετέρων σωμάτων ταλαιπωρίας τε καὶ κινδύνων, καὶ ἔτι τῶν κοινῶν χρημάτων δαπάνης, ποιοῦσιν ὑμᾶς εἴ τι τυγχάνουσιν ἀγαθόν; ἐν ᾧ καὶ ἄν τι ἐξαμάρτωσιν, οὐκ αὐτοὶ τῆς σφετέρας αὐτῶν ἁμαρτίας δίκην διδόασιν, ἀλλ' ὑμεῖς ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις ἡμαρτημένων. ἀλλ' ὅμως οὗτοι ϛεφανοῦνταί γ' ὑφ' ὑμῶν καὶ ἀνακηρύττονται ὡς ὄντες ἄνδρες ἀγαθοί. καὶ οὐκ ἐρῶ ὡς οὐ δικαίως· μεγάλη γάρ ἐϛιν ἀρετή, ὅϛις τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁτῳοῦν δύναται τρόπῳ ἀγαθόν τι ἐργάζεσθαι. ἀλλ' οὖν γινώσκειν γε χρὴ ὅτι ἐκεῖνος ἂν εἴη πλείϛου ἄξιος ἀνήρ, ὅϛις τοῖς ἑαυτοῦ παρακινδυνεύων χρήμασί τε καὶ σώματι τολμῴη ἀγαθόν τι ποιεῖν τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας. Quem non taedeat ineptiarum? Vide hominem, qui sexcenties utitur formula *τοῦτο μὲν .... τοῦτο δέ*, quia magistri artem talibus artificiis contineri putabat; scilicet rhetores talia sectabantur, plane sicuti Romani videbantur sibi Ciceroniani, si tertia quaque sententia posuissent *esse videatur*. Non dissimilis ratio est in illo *ἄλλο τι ἤ*, de quo lectu digna notavit Sluiterus in Lectionibus, pag. 139. Proditur porro Isocratis imitatio locutione *ἀλλ' οὖν*. In iis quae initio leguntur facile caremus additamento *τῶν πολιτῶν*. Cetera mitto, praeter illud *ἐξαμαρτάνειν*; est hoc quidem in talibus vocabulum proprium et solemne, sed apud hunc rhetorem per abusum facit utramque paginam; vide modo sequentem paragraphum, in qua bis occurrit, nam quid attinet cumulare exempla? Videamus sequentia: *Ἐμοὶ τοίνυν τὰ μὲν ἤδη εἰς ὑμᾶς πεπραγμένα σχεδόν τι ἅπαντες ἂν εἰδείητε, τὰ δὲ μέλλοντά τε καὶ ἤδη πραττόμενα ἄνδρες ὑμῶν πεντακόσιοι ἐν ἀπορρήτῳ ἴσασιν, ἡ βουλή· οὓς πολλῷ δήπου εἰκὸς ἧττον ἄν τι ἐξαμαρτεῖν, ἢ εἰ ὑμᾶς δέοι ἀκούσαντάς τι ἐν τῷ παραχρῆμα νῦν διαβουλεύσασθαι. οἱ μέν γε σχολῇ περὶ τῶν εἰσαγγελλομένων σκοποῦνται, ὑπάρχει τ' αὐτοῖς, ἐάν τι ἐξαμάρτάνωσιν, αἰτίαν ἔχειν καὶ λόγον αἰσχρὸν ἐκ τῶν ἄλλων πολιτῶν· ὑμῖν δ' οὐκ εἰσὶν ἕτεροι ὑφ' ὧν αἰτίαν ἔχοιτε· τὰ γὰρ ὑμέτερα αὐτῶν ἐφ' ὑμῖν δικαίως ἐϛὶ καὶ εὖ καὶ κακῶς, ἐὰν βούλησθε, διαθέσθαι.* Initio paragraphi illud *ἐμοί* videtur loco motum, nisi quis hoc oratori ipsi tribuere malit, qui vel in orationis exordio verba haud satis diligenter collocavit: *εἰ μὲν οἱ παριόντες μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντες πάντες ἐφαίνοντο* et simile vitium commisit § 5 et 9, de quibus dixit Sluiterus. Illud

σχεδόν τι iam habuimus initio Orationis de Mysteriis. Tum *ἡ βουλή* expellendum est, sed hoc iam viderunt alii. In Oratione de Myst. § 90 et 102 itidem invenitur *σχολῇ* eadem ratione positum. Denique incredibiliter frigent *καὶ εὖ καὶ κακῶς, ἐὰν βούλησθε.*

Pergit Andocides exponere de cura circa rem frumentariam, in quibus nihil fere est praeter minuta quaedam quae improbanda videntur. Sed in ea narratione, quam transscribere nihil attinet, unum legitur quod nimis a vera vita abhorret. Nempe credibile est Andocidem ipsum, dicentem de pollicitationibus, quas in senatu fecisset quasque cum populo nondum communicare posset, adducturum fuisse aliquot senatores, qui confirmarent Andocidem utilia quaedam senatui denunciasse, quae tamen nondum divulgari possent. Est hic error, quem rhetores saepiuscule commiserunt, quod in declamationibus non satis opportune citarent, ita ut testimoniis confirmarent quae nemo ignoraret ab iisque in dubiis et controversis rebus prorsus abstinerent.

Maiorem offensionem habent quae sequuntur § 22, *νῦν δ' ἐκεῖνα μὲν τότε ὅταν ἀποτελεσθῇ γνώσεσθε ἅμα καὶ ὠφεληθήσεσθε· νῦν δέ, ὦ Ἀθηναῖοι, εἴ μοι βουληθείητε δοῦναι χάριν μικράν τε καὶ ἄπονον ὑμῖν καὶ ἅμα δικαίαν, πάνυ ἄν μοι τοῦτο ἐν μεγάλῃ ἡδονῇ γένοιτο. ὡς δὲ καὶ δικαία ἐςίν, εἴσεσθε. ἃ γάρ μοι αὐτοὶ γνόντες τε καὶ ὑποσχόμενοι ἔδοτε, ὕςερον δὲ ἑτέροις πιθόμενοι ἀφείλεσθε, ταῦθ' ὑμᾶς, εἰ μὲν βούλεσθε, αἰτῶ, εἰ δὲ μὴ βούλεσθε, ἀπαιτῶ.* Est haec, ut vere dicam, arena sine calce; nego haec recte explicari posse, sed intelligentibus operam perdere. viderer, si data opera demonstrarem. Postrema verba scriptor ipse non intellexit; debemus tam bella, qualis ista oppositio verborum *αἰτεῖν* et *ἀπαιτεῖν*, nimio antitheseos studio, cuius iam satis exemplorum vidimus.

Sed pergendum est: *ὁρῶ δ' ὑμᾶς πολλάκις καὶ δούλοις ἀνθρώποις καὶ ξένοις παντοδαποῖς πολιτείας διδόντας τε καὶ εἰς χρήματα μεγάλας δωρεάς, οἳ ἂν ὑμᾶς φαίνωνται ποιοῦντές τι ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μέντοι ὀρθῶς ὑμεῖς φρονοῦντες δίδοτε· οὕτω γὰρ ἂν ὑπὸ πλείςων ἀνθρώπων εὖ πάσχοιτε. ἐγὼ τοίνυν τοσοῦτον ὑμῶν μόνον δέομαι· τὸ ψήφισμα ὃ Μενίππου εἰπόντος ἐψηφίσασθε, εἶναί μοι ἄδειαν, πάλιν ἀπόδοτε. ἀναγνώσεται δ' ὑμῖν αὐτό· ἔτι γὰρ καὶ*

νῦν ἐγγέγραπται ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Verus Andocides non dixisset obiter de hoc Menippi psephismate, quo tota causa nitebatur; hac in re multo diligentius egit scriptor Orationis de Mysteriis, qui de Isotomidis lege dixit quod potuit, etsi non multum valebat legum interpretatione. Quid autem sit hac paragrapho *δωρεαὶ εἰς χρήματα* non assequor. Explicatio fortasse aliquando emerget ex emendata § 4 Orat. de Myst. Sub finem non *ἐγγέγραπται* dicendum fuerat, sed *ἀναγέγραπται.*

Recitato Menippi psephismate, rhetor haec subiungit, quae sunt totius orationis longe ineptissima: *τουτὶ τὸ ψήφισμα ὃ ἠκούσατε ψηφισάμενοί μοι, ὦ Ἀθηναῖοι, ὕϛερον ἀφείλεσθε χάριν ἑτέρῳ φέροντες. πείθεσθε οὖν μοι, καὶ ἤδη παύσασθε εἴ τῳ ὑμῶν διάβολόν τι ἐν τῇ γνώμῃ περὶ ἐμοῦ παρέϛηκεν. εἰ γὰρ ὅσα οἱ ἄνθρωποι γνώμῃ ἁμαρτάνουσι, τὸ σῶμα αὐτῶν μὴ αἴτιόν ἐϛιν, ἐμοῦ τὸ μὲν σῶμα τυγχάνει ταὐτὸν ἔτι ὄν, ὅπερ τῆς αἰτίας ἀπήλλακται, ἡ δὲ γνώμη ἀντὶ τῆς προτέρας ἑτέρα νυνὶ παρέϛηκεν. οὐδὲν οὖν ἔτι ὑπολείπεται ὅτῳ ἄν μοι δικαίως διαβεβλῆσθε. ὥσπερ δὲ τῆς τότε ἁμαρτίας τὰ ἀπὸ τῶν ἔργων σημεῖα ἔφατε χρῆναι πιϛότατα ποιούμενοι κακόν μ' ἄνδρα ἡγεῖσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῇ νῦν εὐνοίᾳ μὴ ζητεῖτε ἑτέραν βάσανον ἢ τὰ ἀπὸ τῶν νυνὶ ἔργων σημεῖα ὑμῖν γινόμενα. πολὺ δέ μοι προσήκει ταῦτα μᾶλλον ἐκείνων, καὶ τῷ γένει συνηθέϛερά ἐϛιν.* Paene succenseam viris doctis, cum videam has ineptias eos decepisse; quid homine facias, qui sic ratiocinetur: Homo constat corpore et animo. Si animus peccat, corpus insons est. At nunc corpus meum idem est quod antea fuit; igitur non peccavi corpore. Animus peccavit quidem sed mutatus est; itaque habeo nunc animum qui non peccavit. Neque igitur corpus meum culpandum est, neque animus: unde sequitur me iniuste accusari; quod erat demonstrandum. Haud vidi magis. Haec sunt, opinor, insani cuiusdam deliramentis similiora quam argumentis, quibus vel futilissimus orator in foro uteretur. Talia si unquam Athenis probata esse potuerunt et digna habita, quae ab interitu servarentur, non video cur diutius elegantiam et humanitatem a Graecis petamus.

Propero ad finem, nam non iuvat amplius in his sordibus volutari. Sequitur caput de maioribus, de quo supra me dicere memini. Iis qui ibi disputata sunt, nihil addendum ha-

beo. Hoc tantum attentos lectores rogatos velim, quotumquemque haec verba *μετ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν* intellexisse existiment; ne putemus Athenienses e ludo litterario talia statim recordatos fuisse: notum est quam turpiter veteres ipsi antiquitatem suam ignoraverint. Consimile vitium supra indicavi § 7.

Paucis omnino orator perorat. Sunt ista quidem neque eleganter dicta neque apte, sed sermonis vitia non observavi. His igitur subsistere possum, non detractaturus certamen, ubi opus erit. Interea equidem orationem spuriam habebo.

Harlemi, d. XXI. m. *Nov.* MDCCCLIII. S. A. NABER.

BLADVULLING.

ARISTOPHANES zegt in den *Vrede*, vs. 335 vlg. (DINDORF):

ἥδομαι γὰρ καὶ γέγηθα καὶ πέπορδα καὶ γελῶ
μᾶλλον ἢ τὸ γῆρας ἐκδὺς ἐκφυγὼν τὴν ἀσπίδα.

Ik verheug mij nu de oorlog geëindigd is, *nu ik het schild ben ontvlugt, meer dan na het afstroopen der oude slangenhuid.* Opdat men *γῆρας* juist versta, voegt de *scholiast* er nog bij: *ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ὄφεων.*

Maar de gedachte is niet zuiver. Het koor kan het schild ontkomen, maar niet zijne slangenhuid afstroopen, zoo als de dichter schijnt te zeggen, door *ἐκφυγών* en *ἐκδύς* op hetzelfde onderwerp *ἐγώ* te doen zien. De slangenhuid afstroopen kan alleen . . . eene slang, en de lezer verwacht: ik verheug mij nu ik vrij van het schild ben, zoo als eene slang zich verheugt zoodra ze vrij is van haar *γῆρας*, hare oude huid.

Schoon dus de verandering zeer gewaagd is, kwam het bij mij op of ARISTOPHANES kon geschreven hebben:

μᾶλλον ἢ τὸ γῆρας ἐκδὺς ὄφις, ἐγὼ τὴν ἀσπίδα.

Wel is waar kan men niet letterlijk zeggen *ἐκδῦναι τὴν ἀσπίδα*, *het schild uittrekken*, maar alleen schertsender wijs, door de rhetorische figuur, die men, geloof ik, een *zeugma* noemt. Maar dit zal wel geene overwegende zwarigheid zijn; men neme dus dezen inval voor 't geen hij waard is.

L., 7 *Dec.* 1853. E. J. K.